

Csibi Krisztina: A bukovinai székely viseletről

(Megjelent az A bukovinai székelyek táncai és táncélete. A Kárpát-medence táncos öröksége III. címet viselő oktatási segédanyagban 2007-ben.)

A 18. század második felében a Székelyföldet elhagyó, majd az észak-moldvai Bukovinában letelepedő közösség megőrizte egykori viseletének jellegzetességeit. A közben eltelt két évszázad azonban a ruházatukon is nyomot hagyott. Ahogy az élet minden területén, úgy az öltözködésben is hatottak egymásra a Bukovinában élő népek. A legkorábbi leírásokban szinte minden jellegzetes székelyföldi ruhadarab előfordul. A fehér posztó harisnya csakúgy, mint a szokmány, vagy az általánosan elterjedt csizma, melyet mint a magyar eredet bizonyítékát említik a források. 1838-ból Gegő Elek leírásából ismerhetünk meg értékes adatokat a lábbelikre vonatkozóan. „... farsangi hajnalozás (honnét az arany vagy ezüst sujtásos kordován csizma el nem maradhat)...¹ Egy újságíró 1848-ban így emlékszik vissza Makrai Péterre, bukovinai magyar nagykövetre, akivel Bécsben találkozott: „Makrai Péter született paraszt... barna bőrű, közép izmos termetű, viselete olyan mint az oláhé, kivéve kerek széles karimájú magyar kalapját...”² Valamivel többet tudunk meg Bálinth Gyula 1858-as leírásából az istensegítsiek vasárnapi viseletéről: „A férfiak többnyire hosszú magyaros csizmában, de sokan bocskorban is járnak, szokmányuk semmiben nem különbözik az oláhokétól tehát csak a csizma, kalap, rövid haj és becsületes arcvonások melyek őket magyarokká bélyegzik. Az asszonyok, ritka kivétellel, mind faolajos veres főkötőt; a lányok pedig egyes fonatékú leeresztett gazdag hajukban csokros veres pántlikát, mindnyájan a férfiakéhoz hasonló fekete szokmányt – termetük hátrányzása – és piros magas sarkú csizmát viselnek. A székelyföldi szép köpenyek és bárányszőrös subáknak egyetlen példányát sem láttam, tehát minden fényűzésük a drágább fejkendőkből áll. Így vannak ezek más községeknél is.”³ Göndöcs Lajos 1859-ben leírta a bukovinai magyar viselet sajátosságait: „Viseletük szintén eléggé csinos, azúrforma vastag posztót maguk fonnak az asszonyok, maguk megszövik, s némelyek maguk meg is varrják férjeiknek, gyermekeiknek, mind a szokmányt (olyanforma, mint a pellisier), mind a magyar nadrágot; a szokmány barna, a nadrág fehér (ők harisnyának nevezik a nadrágot); jobbmódúak csizmában, a szegényebbjé bocskorban jár; nyáron kalap, télen fekete báránysapka; az asszonyok s leányok is viselik a szokmányt, vagy bárányszőrözöket(!). Az asszonyok mind tarkaselyem fejkötőt, a leányok leeresztett haját pántlikával a végén.”⁴ László Mihály tudósít Józseffalváról 1875-ben: „... A viselet, mint mindenütt a bukovinai magyar falvakban, egészen magyaros, s erről, valamint igazi magyar típusukról azonnal fölismerhetők. A leányok viselete elég festői; fehér vászon vagy gyolcsinget viselnek, melynek ujjai pirosra vannak kivarrva. Ezt a nyakon átvett kendő övezi, melyet hátul kötnek meg, ezen felül aztán besztercei mellénykét (mit ők >>lájbli<<-nak neveznek) hordanak, mely karcsúságukat tünteti elő. A ruhát rokolyának hívják, s ezt az úgynevezett >>karinca<< egészíti ki, s vásár- és ünnepnapokon a magas sarkú piros csizma. Hosszú, sűrű befonott hajukból tarka pántlikák libegnek alá. Télen mindehhez a fekete bárányszőrűből font és szőtt, zsinórozott >>szokmány<< járul. Az asszonyok kontyos fejét fekete színű s piros virágú főkötő fűdi, melyet ismét kendő takar el. Ezután mellükön nagy kendőt kötnek át, rokolyát, karincát és fekete csizmát hordanak. Az asszonyok leginkább a fekete színt viselik, s csak a fiatal menyecskéken látni piros

1 Gegő Elek: A moldvai magyar telepekről. Buda, 1838. 115-119.

2 Foki Ibolya-Solymár Imre-Szóts Zoltán: Források a bukovinai székelyekről. 2000. 33.

3 Foki-Solymár-Szóts, 2000, 77.

4 Foki-Solymár-Szóts, 2000, 85.

vagy más tarka rokolyát. A legények vászon- vagy gyolcsinget hordanak, pitykés mellényt cifrán kiteremtettéve, selyem nyakkendőt, fekete kalapot, fehér gyapjúból készített nadrágot (harisnyának nevezik), fekete szokmányt és magyaros csizmát. Ilyen a férfiak viselete kevés kivétellel, amennyiben mellényt nem mind hordanak; télen báránybőr kucsmát viselnek....”⁵

A bukovinai székelyek viseletéről - mind a legkorábbi emlékeket idézve, mind a mai hagyományörzőket szemügyre véve - általánosságban elmondható, hogy díszítésük, színválasztásuk visszafogott, egyszerű, a világos és sötét ellentétén alapul.⁶ Ez alól kivételt képeznek a bundák gazdag díszítményei.

20. század elejéig a testi és ágyi textíliák nagy része a háziipar keretein belül készültek. Az asszonyok maguk szőtték az alapanyagot a viselet elkészítéséhez lenből, kenderből, gyapjúból, s maguk is varrták meg, kivéve a bőrből és a posztóból készült ruhadarabokat. Időközben megjelennek azok az anyagok is, melyeket kereskedőktől vásároltak. Az 1900-as évek végén már teret hódít a gyári gyapjúsövet, a „teveszőr”. Csehországból, Lengyelországból s Kanadából jut el a vevőkhöz.⁷ Az első világháború után jelenik meg a bukovinai férfiak viseletében a *vászonagya* és a *posztóharisnya* viselete mellett a bársony öltöny. Legkorábban az istensegítsi asszonyok kezdik elhagyni a hagyományos ruhadarabjaikat, vagy igazítják a divathoz pl. *tászlis* (fodros) *szedetting*, *rezes* (flitterrel díszített) *lájbi*, pliszérozott (rakott) *rokolya* stb.⁸ Leginkább az andrásfalviak maradtak hűségesek az őseiktől örökölt viselethez.

Dr. Németh Kálmán 1940-ben Józseffalván eképpen jellemzi a lelki alkatuk mellett a viseletet: „Lelki képük alapvonása a legpéldásabb magyar hűség. Élnek-halnak a magyar betűért, amelynek áramlása észak Erdély hazatérése után most már végképen meg fog szűnni, de külsőképen is megőrizték a magyar jelleget. Viseletük alig különbözik a csiki és háromszéki székely viselettől. Magyar szabású ruhát és csizmát hordanak és Kossuth Kalapot, a fiatalság pedig úgynevezett magyar csárdáskalapot. A férfiak télen mentét, amit mentávanak hívnak, az asszonyok ráncos rokolyát, tulipánnal csupa magyar motívummal piros, fehér, zöld varrással díszített kozsókot.”⁹

Az 1941-ben Bácskába való áttelepülés után kezdik viselni az élére vasalt nadrágot, a rövid szövetkabátot, a vasalt nadrághoz már félcipőt vesznek fel, bár hosszú ideig a csizma marad a férfiak lábbelije. Télen továbbra is szívesen viselik a bundák valamelyikét, mert illik az új ruhadarabokhoz is.¹⁰ 1945-ben, a Dunántúlra telepedéskor még minden korosztály népviseletben járt, habár a bácskai három esztendő hatása érződött új ruhadarabok átvételében. Ekkor jelentek meg a korábban egy színű fejtővel készített szedett ingek piros-fehér-zöld változatai. Később aztán már csak ünnepnapokon és a templomba hordák viseletüket. Mindezt a folyamatot siettetették a bántó megjegyzések, az itt élő népek kirekesztő magatartása, és nem utolsósorban az anyagi szükség, amely általános volt a 40-es, 50-es években. Így a korábban féltve őrzött, nagy értéket képviselő rokolyákat *elrontották* (kibontották, átalakították), hogy egyszerűbb, a divat szerinti ruhát varrjanak belőle. Az idősebb nemzedék azonban megmaradt a régi, két részes viseletnél. Továbbra is alsó szoknyában, ráncos rokolyában és fejkendőben jártak. Bognócky Géza 1959-ben íródott levelében azt olvashatjuk, hogy az idősebbek nehezen alkalmazkodnak, még külsőségekben, ruházkozásukban is ragaszkodnak a kifakult bukovinai bundához, elnyűtt kucsmához. Ezzel szemben a fiatalok már belenőttek az új helyzetbe, ők már félcipőben és nylon

5 Foki-Solymár-Szöts, 2000, 207-208.

6 Csupor Tibor: Mikor Csíkból elindultam. Magyarország felfedezése sorozat. Bp. 1987. 89.

7 Höfler Lajosné: A bukovinai székelyek viselete. In: Bukovinai székelyek tudományos tanácskozása 1995. Különnyomat. Közreadja Höfler Lajosné. Bonyhád, 1996.

8 Höfler Lajosné, 1996

9 TmL. X/51. Bonyhádi Székely Múzeum 19. doboz.

10 Höfler Lajosné, 1996.

harisnyában járnak.¹¹

Természetesen nem csupán a társadalmi és gazdasági környezet megváltozása, hanem a mindenkori divat is jelentős szerepet töltött be a viselet átalakulásában. A szoknyák rövidülnek, melyet a Néprajzi Múzeum filmfelvételein egyértelműen követni lehet. Az áttelepülés után 1948-ban táncfolklorisztikai gyűjtéseket végeznek a völgyeségi falvakban. Az ezekhez készült fotó- és filmanyagon a Bukovinában használatos, valamivel boka fölött végződő rokolyákat látunk. Aztán az 1970-es évek táncfelvételein már alig térd alá érő szoknya szerepel. Ebben nyilván a Dunántúlon élő népesség eltérő ruházódása, és a kor divatja egyaránt szerepet játszott. Nem csak a szoknya hosszában következett be változás. A korábban szigorú szabályok, melyek a különböző korosztályok öltözködését irányította, szertefoszlottak. A sötét tónusú, fekete ruhák teljesen eltűntek. A 25 éves menyecske és a 60 éves, idősebb asszony is piros tászlis szedett inget, rezes lájbit és térdig érő piros favirágú rokolyát ölt. Miután a mindennapi használatból kikoptak ezek az öltözetek, csak ünnepélyes alkalmakkor viselik, így a közösség ellenőrző szerepe is elhalványodott. Ennek törvényszerű következménye, hogy az egyén saját ízlésének megfelelően alakítja öltözetét, a színpadi szereplések alkalmával a hagyományörző csoportok vezetőit terheli a felelősség, hogy a bukovinai székely öltözködéshez hű rekonstrukciót hozzanak létre, követeljenek meg.

A továbbiakban a Völgyeségi Múzeum több mint ezer digitális fotóját, Höfler Lajosné Kelemen Emma Völgyeségi Múzeumnak adományozott gyűjtéseit és az ebből készült, feldolgozott anyagát, illetve egyéb viseletre vonatkozó forrásokat felhasználva kerülnek bemutatásra az egyes ruhadarabok. Az anyag összeállításakor volt szerencsém betekintést nyerni Gémes Baláznén bukovinai székelyek viseletével foglalkozó rendkívül alapos és kiterjedt jegyzeteibe. Sajnos az anyag feldolgozása és publikálása még egyelőre várat magára, de reményeink szerint a jövőben egy kitűnő, hiánypótló és jól hasznosítható összefoglalás jelenik meg ebben a témában. Mindezek ismeretében jelen írással megkísérlem röviden felvázolni a bukovinai székelyek öltözködésének karakterét.

NŐI VISELET

A főköttő

Anyagát a boltból vásárolták, mely erős, brokátszerű fekete *fődű* (alapú), *veres* (vörös) mintás anyag. Hátral kis hajtásokkal, piékkel alakították ki a fejhez, kontyhoz illő formát. Az arcot szegélyező fekete csipke 4-5 cm széles. Ezt gyakran ripszszalaggal rögzítették. Az áll alatt fekete szalaggal megkötötték. Bár díszes, elegáns viselet, mégsem látszódtott ki a fejkendő alól. Már a kikandikáló csipke miatt is megszólták a viselőjét.¹²

A kicsiruva (fejkendő)

A *pilis hazaji* (menyasszony) élete első *kicsiruváját* az örömanjától kapja nászajándékba, ezt hívják *kontyoló ruvának*, melyhez külön dallam is kapcsolódik a lakodalom napján, mikor leszedik a gyöngyös pártát a hazaji fejről, és kontyba kötik a haját.

Hétköznap a *ruvát* egyszer keresztbe vetve, lazán meghúzták az áll alatt. Az idős asszonyok gyakran egyáltalán nem kötötték meg a *kicsiruvát*. A végeket visszahajtv az arc mellett jobbról-balról betűrték (*esszeszúrták*) a keresztbe vetett végeket. Munka közben (dagasztás, mosás, kapálás, stb.) a *ruva* végeit a fejre *vették* (vetették), vagy hátrakötötték egy bogra a *ruva* felett, a

---

11 Bognócky Géza levele Bodor Györgyhöz, 1959. január 17. Völgyeségi Múzeum Adattára

12 Höfler Lajosné, 1996.

konty alatt. Hátrakötötték még melegben a táncban, de a *ruva* alatt, szintén egy bogra.¹³

A szedetting

A bukovinai női viselet legjellemzőbb darabja a *szedetting*. Télen alsónemüként, nyáron felsőruházatként viselték. Alapanyaga len, kender, gyapotvászson és gyolcs. Hidegben az ünnepi viselet gyapotvászson, melegben gyolcs. *Miesnap* len vagy kender. Az ujjaknak leszabott anyag egyik végét 2-3 mm szélességben visszatűrték, majd a kívánt színnel *béhányták*. A fiatalokét veres, az idősebbekét kék, az öregasszonyokét *fejtővel* (hímzőfonallal) vagy az anyag szálával végezték. A *fejtőnek* tökéletesen kellett tartania a fehér anyagot.¹⁴

Ezután következett a *ráncolás*. A *behányás* mellett 3-4 szálánként, 3-4 sorban tűre szedték az anyagot teljes szélességében. A csukló magasságában összehúzták a kelmét, a szálakat bogokkal rögzítették. Ezek a redők adták a szedéshez a támpontot. Az összeráncolt részt színes *fejtővel* domborított mintával díszítették. A redők felemelésével, leeresztésével a színes szál hol a jobb, hol a baloldalán tűnt elő. Így alakítva ki a szedésmintát.¹⁵

A minta különböző szélességű volt. A kézelő általában más mintát kapott, mint a nyakrész. Múlt század közepi divatban gyökerezik a csak szórványosan megjelenő szögletes nyakkivágás. A bukovinai székely asszonyok ingének egykor kerek ívelésű nyakkivágását elől szögletesre alakították azért, hogy idővel csupán elől darázsolták, a vállnál már csak – a darázsoltást imitáló mintával – kihímezték. Hasonló módon lett szögletes az andrásfalvi női ingek nyakkivágása, és került féloldalra gombolt hasítéka.¹⁶ Ezek a minták a természetből vett alakzatokra emlékeztettek (a *lajtorjás* a létrához, az *asztallábos* a keresztbe tett asztal lábához hasonlított). A zsinórszerű *behányást* a minta betevése után 8-as mintázatot eredményező tűzéssel rögzítették. Az istensegítsi asszonyok indították azt a divatot, amikor a *behányás* „hurkáját” nem fogták le, a kiválasztott mintát ettől 1-2 cm magasan kezdték berakni, így keletkezett a *tászli* (nyakfodor). A nyakrésznél 2-3 cm-t visszatűrték, vagy külön betoldották a *tászlit*, s azután kezdték a mintát. A két világháború között a *tászlin* kívül az ingek mintája is egyre színesebb lett. A hagyományos veres, kék, fekete és *fejér* mellett megjelentek a zöld és lila szedésű ingek is. A Bácskába telepítés alkalmával, 1941-ben a legelső dolguk volt az asszonyoknak egy piros-fehér-zöld ing szedése. A váll nem ráncolt részén is megjelenik a minta, akármilyen vékony az alapanyag. A nyakkivágás baloldalán elől egy kis hasítékot készítettek körbe behányva, hurokszerű gomblyukkal és gombbal. Az ujjak felső részét is ráncba szedték és a vállrészt ráhelyezve rögzítették. Az ujjat a hónaljban *pálhával* toldották meg, hogy kényelmesebb. Sokáig kézzel varrnak, de a varrógép megjelenésével (az 1930-as évek után) géppel szegték az alját, oldalát. A kézimunkát (ráncolás, behányás, szedés) minden *leján* és *asszon* maga végezte, majd a részek összevarrását „elfizette”, aki tehetette. A 70-80 éves asszonyoknak az ún. *pocolos* ing készült. Megjelenítése szerény, egyszerű, a korhoz illő. A nyak és a kézelő ráncolt, de nincs *béhányva* az 1-2 mm-es tűrés. Ezután következik a minta szedése fekete fejtővel, de gyakrabban az alapanyag fonalával, fehér szállal. A minta keskeny, egyszerű, alkalmanként vonalszerű.¹⁷

A pendely

Anyaga len, kender és gyapot. A legegyszerűbb pendely egymás mellé varrt vászonszélekből áll. Ilyen egyenes derekú pendelyt használtak. Szokásosabb volt azonban, hogy a keskeny

13 Höfler Lajosné, 1996.

14 Höfler Lajosné, 1996.

15 Höfler Lajosné, 1996.

16 Magyar Néprajz VI. Életmód kötet. Szerk.: Paládi-Kovács Attila. 1997. Bp. 601.

17 Höfler Lajosné, 1996.

vászonszélek közé egy harmadik szél átlós felezéséből szabott két, esetenként több eresztéket is illesztettek, ezekkel bővítették ki alul a pendelyt. Előfordult, hogy a pendelyt derékon egyszerűen madzaggal körülkötötték, és a madzag feletti részt visszahajtották.¹⁸

Annyi anyagot vágta le a vég vászonból, hogy fejen át bele tudjon bújni viselője. A két szabad szélét szembeöltéssel rögzítették, majd díszítő öltéssel az eredeti varrást eltakarták. Ezt az öltést nevezték *ökörhugyozásnak*. Alulról 5-10 cm-es nyílást hagytak a lépés megkönnyítésére, majd 4-5 cm-es *felkötéssel* díszítve zárták a nyílást. Ez a díszítés a táncolásnál kivillant. Az alját kézzel, *szembeöltéssel* felhajtották. Felül, a derékrészénél 2 ujjnyi korcot tűrtek vissza, melybe *sírtett* vagy *szótt kötöt* húztak. Ezzel kötötték meg derékon a pendelyt. A pendely készülhetett több *széjéből* (szélből) is. Ebben az esetben ahány *széjéből* varrták, annyi nyílást, felkötést tettek.¹⁹

A fehér vászon pendely mellett az asszonyok színes pendelyt is viseltek *miesnap*. Anyaga színes *pargét* (flanel) volt: kék, veres, fekete és mintás. Szabása, elkészítése annyiban tért el a fehér pendelyétől, hogy nem volt a lépést megkönnyítő oldalnyílás. Így felkötés sem. A *pargétot* a boltból vásárolták. Mosása, kezelése könnyebb volt, mint a vászoné.²⁰

A pendely fölé egy, két vagy három *fejéres* rokolyát (alsószoknyát, melyet Hadikfalván *fánerkának* is nevezték) vettek a lányok, asszonyok. Anyaga lehetett gyolcs. A fehér *födűt* (fehér alapanyagút, mely *liszter* Istensegítsen) apró, színes minták díszítették. Csipke a századfordulón nem volt az alján, a 30-as években kezdték az istensegítsiek és a józseffalviak a csipkével való díszítést. Istensegítsen szokás volt a keményítés. Az aljára egy-két *abroncsot* (piét) varrtak, ez a keményebb tartást szolgálta. Melegben csak pendelyt viseltek a rokolya alatt. Ünnepi viselethez és télen két-három *fejéres rokolyát* is felvettek.²¹

A női lájbi (mellény)

A női viselet ünnepi, díszes kiegészítője volt, melyet a *szedetting*, később a *kreccsán* felett is hordták. A gyári anyagok megjelenéséig a lájbi anyagát festett len- vagy kenderfonalból maguk szőtték az asszonyok. A fiatalabbak *vereset*, az idősebbek fekete *födűt* viseltek. Díszítése fekete bársony volt. Kétféle lájbi volt divatban: *egész-* és a *féllájbi*. Az *egészlájbi* fekete bársony díszítése a lájbi alsó részét is körülölelte, a rokolya gallérjáig ért. A bársony díszítése 5-7 cm széles, mellette egy vagy két fél cm széles bársonyszalagot is elhelyeztek. Bélése egyszínű, vagy színes karton. A *féllájbi* abban különbözött az *egészlájbitól*, hogy a fekete bársony díszítés csak elől a nyak és a mellrészénél volt megtalálható, hátul elmaradt. A századfordulón kezdték a fekete bársonyszalagot a fiatalabbak *lájbiján* sárga farkasfoggal felváltani. A lájbi anyagát is már a boltból vették. A fiataloknak veres posztót, az 1930-as évektől sima bársonyt, az idősebbeknek fekete posztót vagy bársonyt. Napjaink *lájbija* a kor divatja szerint erősen hivalkodó, flitterrel gazdagon díszített. A lájbit elől hat-nyolc fémkapoccsal fogták össze.²²

A kreccsán (női blúz)

Az első világháború tájékán, a gyári anyagok térhódításával, valószínű német hatásra jelenik meg a *kreccsán* (a női blúz). Elöl nyitott, a mell alatt húzott, hosszú ujjú, galléros vagy gallér nélküli kerek vagy szögletes nyakkivágású, csípőig érő női viselet. A mellrészen 2-3 pié szaladt végig lefelé mindkét oldalon. A galléron *rece* (csipke), fodor vagy elütő színű anyagból rátét díszítette a kivágás vonalát 2-3 cm szélességben. Ez a rátét alkalmanként végigszaladt a gombolás mellett a

18 Magyar Néprajz VI. Életmód kötet. Szerk.: Paládi-Kovács Attila. 1997. Bp. 604.

19 Höfler Lajosné, 1996.

20 Höfler Lajosné, 1996.

21 Höfler Lajosné, 1996.

22 Höfler Lajosné, 1996.

blúz alsó széléig, és megtalálható a kézelőn is.²³

A *krecsán* megjelenésekor derékig, a 40-es években már a csípőig ért. Legtöbbször patenttal záródott elől és a kézelőnél. A rokolyán kívül hordták. A városokban szolgáló leányok *krecsánja* magas, zárt nyakú, a mell felett elvágott, a szabás vonalán csipkével díszített. A *rokolyába* kötve feszesen a testhez simulva viselték. Anyaga karton, pargét, flokon miesnap; ünnepre selyem, fényes bíbor vagy brokát.²⁴

A rokolya és a karinca (szoknya és a kötény)

A XIX. században még házilag szőtt *fejér* és *veres borozdás* rokolyát viseltek az asszonyok, mely 13 ráncba volt rakva. A Néprajzi Múzeum raktárában megtalálható egy Hadikfalváról származó, lejámkák számára készített, házilag szőtt *fejér, veres borozdás* rokolya. Az 1880-as években még felső rokolyaként viselték, de már csak a kislányok. Felső rokolya került rá, lassan elmaradt a *veres borozda*, alsószoknya (fánerka) lett belőle. Anyaga gyapot volt.²⁵

A házilag szőtt és a gyári szövetből készült rokolya közötti átmenetet képezte az ún. *besztercés rokolya*. Ezt már nem mindig maguk szőtték, de még kézi szövés, *borozdás* (csikos). Alapanyaga len és kender. Veres, fekete, mélykék és zöld fonalból szőtték. Komor színösszetétele miatt az idősebb korosztály *rokolyája, karincája* készült belőle.²⁶

Az *innapló* (ünnepi) ***lerakott rokolya*** ebben a században vékony gyapjuszövetből készült. Ráncolása ugyanúgy történt, mint a *fejéres rokolyáé*, csak a rakásokat lefektetve, nehezezzel lenyomtatták, így rögzítették. A *rokolyát* átítatták vízzel, és addig nyomtatták a súlyokkal, míg meg nem száradt. Ezután hurka formára tekerték, *rongykötővel* átkötözték, rögzítették. Újabb szárítás után a tulipántos ládába fektették. A *rokolya* elejét sokszor idegen anyaggal váltották ki, a felhajtáshoz is vendégajlat alkalmaztak. A szomszédos országokból, még a tengeren túlról is érkeztek rokolyanyagok a századfordulón. A *koronás* vagy *favirágú, tükörvirágos, csercsés, epres, poháros*; egyszínűek: *langszin*, kék, zöld, rózsaszín stb. a fiataloknak, setét árnyalatúak az idősebbeknek. Az öregek tiszta feketében, durvább anyagú rokolyában jártak. A *csihán, felhánt virágú rokolyát* az öreg és fiatalabb korosztály egyaránt viselte. Ezek alapanyaga teveszőr, könnyen ráncba lehetett szedni, több generációt kiszolgált egy-egy darab. A *rokolya* és *karinca* ugyanabból az anyagból készült. Leért a magas szárú cipő felső részéig. Az idősek a rokolyát és a karincát nem díszítették. A fiatalabb korosztály a *karincáját* elől 15-20 cm-re az aljától csipkével díszítette. Később a kötény szélét és a kötőjét is körbevarrták csipkével.²⁷

A ***fórhant rokolya*** (Fórhant=Vorhanden=tartalék) a hétköznapi és az ünnepi viselet közötti átmenetet jelenti. Hasonlított a hétköznapi viselet ruhadarabjaihoz, de a *fórhantot* nem vették fel munkára. Vasárnap délutánonként hordták, de ezt vették fel, ha városba vagy hivatalos helyre mentek. A *fórhant* rokolya anyaga olcsóbb karton, flokon volt. Ráncba szedték, de nem rakták le. A köténye lehetett eltérő színű is. Egyik rokolya karincáját viselték a másik rokolyához is. A *fórhant rokolyához krecsánt* (blúzt), vagy kevésbé díszes, ünnepi alkalomra már nem megfelelő inget is viseltek. Hadikfalván *kerekrokolya* a kötény nélküli, *kékecske* a kékfestőhöz hasonló németes rokolya. Istensegítsen a *fórhant* rokolyát *fennjáró* rokolyának nevezték.²⁸

A *miesnapi* viselet könnyen kezelhető. A századfordulón már boltból vásárolt anyagból

---

23 Höfler Lajosné, 1996.

24 Höfler Lajosné, 1996.

25 Höfler Lajosné, 1996.

26 Höfler Lajosné, 1996.

27 Höfler Lajosné, 1996.

28 Höfler Lajosné, 1996.

készült. Kartonból, flokonból, pargétból. Az idősebbek sötét, a fiatalabbak világos fődű (alapú) anyagból varrták. A *karinca* lehetett sötétebb, eltérő színű is. *Fattyúaljat* (vendégalj, idegen anyag) alkalmaztak a felhajtáshoz. A *karinca* alatt, a *rokolya* nyitott eleje is vendéganyagból készült. Így szebben állt a rokolya.²⁹

Az *asszonyok* kontyba tekerve hordták a hajukat. A két *gicát* (fonatot) keresztbe tették, majd a *gica* felett, a koponya hátsó részének közepe táján a hajba szúrt keskeny, sima deszkalapocskán, a *kontyfán* átvezetve tekerték a fonatokat addig, míg el nem fogyott, majd a végeket rögzítő rongyocskával összekötötték, a lógó végeket begyűrték a kontyba. Ezután húzták a fejükre a főkötőt, s arra kötötték a *kicsi ruvát* (a fejkendőt).³⁰

Miesnap gyors fésülködés alkalmával elmaradt a kis deszkadarab is. A koponya közepe táján felemeltek jobbról, balról két hajtincset, ez alatt átlósan átbújtatva készítették el a kontyot a *kötő* végeket bogra kötve. A gyors kontykészítés másik módja a kétfelé választott hajtömeg megcsavarása, a rögzítéshez *rongykötő* alkalmazása, a felemelt hajtincseken átfonva, *kötővel* megkötve.³¹

A *személyek* (megesett leányok) egy *gicába* fonva hordhatták a hajukat, a végét egy *rongykötőcskével* rögzítették. A *ruva* (kendő) elmaradhatatlan volt a fejükről.

A női lábbelik

Általános téli lábbeli a csizma, nyáron a magas szárú fűzős bokacipő. Csak az 1940-es évektől kezd terjedni a csatos félcipő. Amíg az időjárás megengedte mezítláb jártak, sokan még a templomba is. Lakodalomba, keresztelőbe, táncba lábbeli nélkül nem mentek.

A csizmába kapcát, a magas szárú cipőbe barna cérna *istrimfit* (harisnyát) húztak. Fehér cérna harisnyát a *hazaji* (menyasszony) viselt, de csak a 40-es évektől, majd a *lejánnyok* is egyre többen kezdték hordani. A *lejánnyak* viselete nem különbözött a felnőttekétől. Csizmát azonban csak a jobb módú családok tudtak leánygyermeküknek készíttetni, melyet a kisebbek örökölték.³²

A LEJÁNYOK VISELETE

A módosabb szülők a századfordulón már a 14-15 éves *lejánnyocskák* számára megvásárolták a *teveszőr rokolyát*. A *koronás rokolyáért* egy *bornyúcskát* is (borjat) adtak. A *tükörvirágos* (*veres és ződ fődű*), *csercsés*, *poháros*, *pettyes* vagy *babos*, *legyecskés*; *egyszínű*: *lángszín*, *lila*, *ződ*, *kék fődű* rokolyák voltak elterjedtek. A *teveszőr rokolyát* ránkba szedték, lerakták. A *karincát* csipkével díszítették alulról 15-20 cm-re és a szélekre (körbe), valamint a kötőjére varrtak belőle. A *karinca* és *rokolya* azonos anyagból készült. Istensegítsen az egyszínű *rokolyára*, *karincára* 2-3 *rend* (sor) keskeny fekete bársonyszalagot varrtak. A *teveszőr rokolyát* ünnepnapokon pl. a mise után le kellett vetni. A *vecsernyére* (litániára) már csak *forhant rokolyába* mentek. Anyaga karton, flokon (hidegebb időben) pargét volt. Könnyen kezelhető. A *karinca* elütő színű is lehetett. A *rokolya* ráncai nem voltak lerakva. Olyan hosszú volt, hogy a magas szárú cipő felső részét takarta. A *mintás rokolyát* nem díszítették.³³

A *lejánnyok* *miesnap* könnyű, világos színű karton *rokolyát* viseltek. Sem a *rokolyának*, sem a *karincának* nem volt díszítése. A magas szárú cipő felső részéig ért. A *rokolya* és a *karinca* azonos hosszúságú volt, de lehetett eltérő színű. Könnyen tisztán tartható anyagból (pl. kartonból)

---

29 Höfler Lajosné, 1996.

30 Höfler Lajosné, 1996.

31 Höfler Lajosné, 1996.

32 Höfler Lajosné, 1996.

33 Höfler Lajosné, 1996.

készült.³⁴

A *lejányok* két *gicába* (kétágú hajfonatba) fonva viselték a hajukat. A végébe 1-2 m hosszú *szőrköttőt* fontak, vagy színes szalagból kötöttek *csukrot*. A szalagot a boltból vásárolták, a *szőrköttőt* a lányok, asszonyok szőtték gyapjúból. Mivel Andrásfalván volt divatos, ezért az andrásfalvi lányokat *szőrköttősöknek* csúfolták. Az istensegítsi és hadikfalvi *lejányok* 19 éves koruktól egy ágba fonott haját viseltek szalaggal.³⁵

A LEJÁNKÁK VISELETE

A gyermekeket a megszületésükkor *pókaribancba* csavarták (nagyobb méretű pelenka) a fejét is. *Pókaribancot* (pelenkát) a már felvevésre alkalmatlan ing, *fejéres rokolya* maradékaiból hasították. Az újszülött fejét is ilyen anyaggal kötötték be, egy másikkal a testet beborították.

Majd egy négyzet alakú *pókapárnába* átlósan elhelyezve újabb *pókaribancba* az alsó testét külön becsomagolták. Felhajtották a párna alsó sarkát a csecsemő válláig, majd behajtották a jobb, utána a bal sarkát úgy, hogy a *bubacska* (kisbaba) mindkét keze szorosan rögzítve legyen. Végül *pókakötővel* szorosan átkötötték. *Pókapárnába* addig tartották, amíg ki nem verekedte a *buba* magát belőle. A felülő, mászó gyermek fejére *ruvacskát* (kendőt) kötöttek. Hosszú inge bokájáig ért.³⁶

A *lejánkákat* 5-11 éves korig *vigánát* (derékban vagy mell alatt elszabott egész ruhát) viseltek. Anyaga karton, flokon, pargét volt. Ünnepnapokra világos színű (világos *födű*, apró mintás) ruhát kaptak. Hosszú és rövid ujjú változatát egyaránt ismerjük. A ruha hossza bokáig ért. Tűzésekkel, *tászlival* és világos szalaggal díszítették. Ritkán övet is varrtak elöl a derék rész felett, és hátul csokorba kötötték meg. A nyaka szögletesre volt kivágva. Nyári ruhán akkora volt a nyílás, hogy a fej beleférjen. Téli *vigánán* hátul 8-10 cm-es nyílás indult a nyak felső részétől s gombbal záródott. Istensegítsen *tászlis karincacsokát* is hordtak a *vigánán*. Elöl 1-2 zsebet is elhelyeztek a ruhán díszítésül. Hadikfalván és Istensegítsen a *vigánát köntösnek*, az övet Hadikfalván *brevónak* nevezték.³⁷

Hétköznap az ing anyaga az anya által szőtt vászon, len vagy kender. Kerek nyakkivágása akkora, hogy a fej beleférjen. Hosszú vagy rövid ujjú volt és bokáig ért. A mosása elég nehéz volt, lúgozást kívánt.³⁸

Ahogy a kislányok haja már befonható hosszúságú volt, hasított *rongykötő* segítségével összekötötték. A fej közepén egy választékkal hosszában, majd keresztben is elosztották (egyszer-kétszer) a haját. A rövid babahajat a homlokhoz közeli *gicába* (hajfonat) szorították. A fej görbülete előtt újabb két *gica* következett, melyhez az előző kettőt keresztbe téve hozzáfonták. A *miesnap* (hétköznapi) viselethez keskenyebb, használt *pántikát* (pántlikát), rongykötőt, vásár- és ünnepnap új, szélesebb *pántikát* kötöttek a *gica* végére *csukorba* (csokorba) vagy leeresztve. A fésülködés alkalmával állati zsiradékkal kenték meg a haját, hogy jól tapadjon, fényesebb legyen. A fésüléshez a bontó és simító *fösüt* (fésüt) házilag készítettek vasból, vagy boltból vettek szarufésüt.³⁹

---

34 Höfler Lajosné, 1996.

35 Höfler Lajosné, 1996.

36 Höfler Lajosné, 1996.

37 Höfler Lajosné, 1996.

38 Höfler Lajosné, 1996.

39 Höfler Lajosné, 1996.

A FÉRFIVISELET

Hajviselet

A fiúgyermekeket mindig kopaszra nyírták. A legények és a házasemberek is rövid haját viseltek oldalra fésülve. Szakállt nem, de pödrött bajuszt az öregebbek, kis pamacs bajuszt a fiatalabbak növesztettek.

Fejrevaló

A gyermekek és felnőttek kalapot és *kucsumát* (kucsmát) hordtak. A pödrött (felgömbölyített) szélű a *Kossuth-kalap* 1848 után jött divatba. Legtöbben még az új hazába telepítéskor is viselték. Ezt a viseletet a kis karimájú kalap váltotta fel. A kalap díszé a fekete *pántika*. Lakodalom és táncmulatság alkalmával pávatollat, árvalányhaját és bokrétát tűztek a legények a *pántikába*. A virágbokrétát színes krepp-papírból a lányok készítették a szeretőjüknek, melyet a *húshagyati bálban* tűztek a legények kalapjára szerelmi zálogként. Ebből nem hiányozhatott az arany porral bevont, ún. *aranypilis* rozmaringszál, a hűség jelképe. Bevonuláskor hosszú, nemzeti színű szalaggal jelentek meg, melyet a lányok kötöttek a kalapra.⁴⁰

A férfing

Anyagát lenből és kenderből, a századfordulón már gyapotfonalból szőtték. Az első világháború után egyre jobban elterjedt a gyolcs. Az ünnepi ingeket már ebből varrták. Télen továbbra is megmaradt a gyapotvászonging, mert ez melegebb volt. Az ing elkészítéséhez 3 m anyag kellett. Egy-egy méter az ujjakhoz, egy méter eleje, háta. A nyakrésznél elöl, hátul ráncba szedték annyira, hogy a váll szélessége megmaradjon. Elöl 10-12 cm-es nyílást hagytak, s hogy felvevénél ne hasadjon le, *felkötötték*, tüvel készített csipkével lezárták. A gallért két kötővel fogták egybe. A két világháború között kezdtek gomblyukakat és gombot alkalmazni. A *bong* (gomb) kék színű volt, később fehér (3 db). A kézelő kb. 5 cm széles, 1 *bong* fogta össze. Az ing az ülepet eltakarta. A nadrágba mindig belekötötték, a *gagyán* (gatyán) kívül viselték.

Legtöbbször *lájbit* (mellényt) vettek rá. Bukovinában a férfiak is *szedett ingben* jártak, csak nem volt *fejtővel szedve* (himezve). Kivétel az ünnepi ing: kézelőjére (leginkább a vőlegény ingére) az alapanyag szálával egyszerű, vonalszerű mintát szedtek. A 40-es években jött divatba a *táblásing*. A gallér elszakad a hátrésztől azáltal, hogy egy 8-10 cm széles betét keresztbe toldva biztosítja a gallér kiemelkedését, ezáltal jobban érvényesül, mert kiemelkedett pl. a zsinóros *lájbi* álló gallérja fölé. Az ujjak kevesebb anyagból készülhettek, mert nem kellett sűrűn ráncolni. Az elejét is külön szabták már. A bebújó nyílás megnyúlik (15-18 cm), 5-6 gombbal záródik. A gallért kiemelő nyakrészen alkalmanként két gombot is elhelyeztek. A gombolás mellett, jobbról, balról 3-4 piét (hajtást) illesztettek díszítésül a nyílás aljáig. A nyílást az anyag egy darabkájával (négyzet, téglalap, háromszög alakúval) lezárták. Ezt már varrógéppel varrták, mint az egész inget.⁴¹

Gagya (gatyá)

A fehér gyapot vászongból készült *gagya* ünnepi viselet volt. A len és kenderből készült változatát miesnap hordták. Két téglalap alakú bő szárát lépésbetétek egészítették ki. A derékra 2 cm széles visszahajtásban, a *korban* található a *siritett kötő*, melyet a két szál keresztbefogása után megkötöttek. Ennek segítségével húzták össze a derekán, majd *csukorra* kötötték. A két

---

40 Höfler Lajosné, 1996.

41 Höfler Lajosné, 1996.

gagyaszár belső oldalán levő nyílást szembeöltéssel rögzítették, majd díszöltéssel eltakarták.⁴²

Harisnya

Az ünnepi *férfiharisnya* gyapjúból szőtt és ványolt posztóból készült szűk nadrág. Fekete zsinórral díszítették. A derék *korcába siritett kötőt*, vagy bőrszíjat húztak nadrágtartónak. 2 *ellenző* rejtette a nadrág nyílását és a nadrágtartót. A szára talpban végződik. A tisztán tartása nem volt egyszerű. A hétköznapi téli nadrág sötét színű posztóból készült, szűk szárú. Díszítés nem volt rajta.⁴³

Férfilájbí (mellény)

A férfíviselet kiegészítője ünnep- és hétköznapon, meleg időben. Ing felett hordták. Anyaga a századfordulón posztószövetből készült, melyet a boltból vásároltak. Férfiszabók zsinórral díszítették. 2-3 cm-es álló gallérja volt. Nem gombolták be. Színes anyaggal bélelték. Kívül 2 kisebb, belül 1 nagyobb zsebet helyeztek el rajta. A hétköznapi *lájbira* nem varrtak zsinórt. Szabása, varrása megegyezik az ünnepi lájbiéval.⁴⁴

A férfi bársonyruha (rend ruha)

A bársonyruha (kordbársony) viselet a két világháború között jött divatba. Anyagát kereskedőktől vásárolták, és szabómesterek szabták, varrták. A *rend ruha* (öltöny) *priccses nadrágból* és kiskabátból állt, melyet pargéttal béleltek ki. A nadrág térdig egyenes szabású, majd hirtelen térdhez, lábszámoz simuló. A hirtelen szűkítés folytán nyert egy oldalt kiálló fület. A csizmában hordták. A kabát egyenes szabású, dupla gombolású, az ülep közepéig vagy kissé lejjebb érő, merev gallérú, hosszú ujjú viselet. Tartós és meleg ruhadarab volt. Az idős korosztály még ma is viseli csizma nélkül. A nadrág szára már végig egyenes. Így félcipő hordható hozzá.

A FELSŐ TÉLI POSZTÓ VISELET

A posztó alapanyagát fekete vagy fehér gyapjúból az asszonyok szőtték. Ez laza szövésű gyapjúsövet volt, amelyet *ványolóban* préseltek sűrűre. A ványolást pl. Radócon, román mesterek végezték. A sűrű, vastag, fekete vagy szürke posztóból készült a *szokmán*, a *mentáva*. a *krecsán*, a miesnap *harisnya*, a fehér posztóból az *ünnepi harisnya* a férfiaknak.

A szokmán

Barna vagy fekete posztóból készült. Férfiak, nők egyaránt viselték. Enyhén karcsúsított, lábszár közepéig érő kabát volt. A nyakát 3-4 cm-es állógallér zárta. Elöl zsinórral díszítették. Ez a télikabát a negyvenes évek után kiment a divatból. Helyét a gyári szövetből készült, combközépig érő kabát foglalta el.⁴⁵

A mentáva

Barna vagy fekete gyapjú posztóból készült, hosszú, szürhöz hasonló, egyenes szabású férfikabát. 10-12 cm széles gallérja állítható. A gallér alá derékig lelógó, hegyes csuklyát erősítettek, melyet szükség esetén a fejre lehetett húzni. Hosszú ujjja kesztyűpótló kézfejtakaróval volt meghosszabbítva. Bele lehetett akasztani a négy ujjat. Viselőjét nem zavarta a munkában, nem

---

42 Höfler Lajosné, 1996.

43 Höfler Lajosné, 1996.

44 Höfler Lajosné, 1996.

45 Höfler Lajosné, 1996.

csúszott fel a hidegben a kézfejről.⁴⁶

Posztókreccsán (kabát)

Barna vagy sötétszürke gyapjúból szőtt, ványolt posztóból készült, csípőig érő téli férfiviselet. A gallérja egyenes szabású, fekete bársony. Két ujjá fekete bőrrel díszített, enyhén szűkített kezelőben végződik. A gallértól lefelé a két elején 1 cm széles fekete bőr szegődísz húzódik. Két fekete bőrrel díszített zsebe vízszintesen helyezkedik el az aljától 15-20 cm magasan, ezek felett újabb, szélesebb bőrcsíkkal díszített, ferdén elhelyezkedő zsebek voltak. Flanel bélése szürke. 5 gombbal zárható.

Kötött kreccsán

Sötétszürke, fekete vagy barna kötött pamut- vagy gyapjúanyagból készült hosszú ujjú, egyenes szabású férfi kiskabát, melyet a boltból vásároltak. Gallérja nem volt, elől végig gombos. A posztónál könnyebb viselet volt.

A FIÚGYERMEKEK VISELETE

Nagyon korán, már a karon ülő gyermeknek készítettek vagy készítették ünnepi viseletet. *Szedett* (ráncolt) *inget*, *lájbit*, *gagyát* vagy *harisnyát* és kalapot tettek a fejére. A templomban tartott szertartásra (mise, esküvő, keresztelő) adták fel. Elkészítése ugyanúgy történt, mint a felnőtteké.

Nyáron hosszú inget hordtak, lobogó hosszú ujját kezelőbe fogva a csuklón gombolták. Nyakkivágása kerek volt. Télen a boltból vásárolt kezes-lábasban jártak (elől - hátul nyitott, meleg bolyhos nadrág) egészen iskoláskorig. Alája hosszú inget vettek, mely elől - hátul kilógott. Iskoláskorban az anya által szőtt kender *bikfanadrágot* viseltek, melyre télen posztónadrágot húztak. A *bikfanadrág* tulajdonképpen vastag *gagya* volt.⁴⁷

A férfi lábbeli

Kemény szárú gombos, vagy bőrfonattal díszített, rogyant szárú csizmát viseltek, melybe a *harisnya* és a *gagya* szárát belegyűrték. Istensegítsen már az iskolásoknak is vettek bakancsot, ebbe kapcát húztak.

A csizmát télen, nyáron, ünnepnap és miesnap is felhúzták, de úgy *ügyeltek reja* (vigyáztak rá), hogy több nemzedéket kiszolgáljon a szára. Többször megfejelték. A csizmába a lábukra tekert kapcával bújtak, hogy a láb ne fázzon, a lábat fel ne törje a kemény bőr.

Amíg lehetett, mezítláb jártak. A felnőttek mezőre, *tyirijára* (bérfuvarozásra), a gyermekek iskolába hegyes bocskort is húztak. A bocskor egyetlen darab bőrből készült. A ló, a marha vagy a disznó bőrét egyaránt használták. A talpat, a lábujjakat és a talp szélét védte. A bocskor széleit, orrát hasított bőrrel (bőrszíjakkal) húzták össze, és ez által rögzítették a lábfejhez, lábszárhoz. Mindenki maga elkészíthette. A szegények lábbelije volt. (Szívesebben jártak mezítláb, ha az időjárás megengedte). A 40-es években a pantalló nadrág megjelenésével jött divatba a félcipő.⁴⁸

JUHBŐRBŐL KÉSZÜLT FÉRFIBUNDÁK

---

46 Höfler Lajosné, 1996.

47 Höfler Lajosné, 1996.

48 Höfler Lajosné, 1996.

Bukovinában hosszú, vastag szőrű, fehér, fekete és szürke rackajuhokat tenyésztettek. A rackajuhnak a hosszú, tincses szőrét általában ősszel nyírták le. A gyapjút az asszonyok mosták, fonták, szőtték. *Festékest, csergét, harisnyát, kabátot, szokmánt, mentávát* készítettek a szövött, *ványolt* posztóból. A bukovinai székelyek tízféle bundát készítettek báránybőrből.⁴⁹

Egészmintyán bunda

A férfiak viselete, de asszonyok is felvették. Nyakán, elején, ujjain görény- vagy rókabőrből díszítés, - azaz *görény* fut végig. Alsó részén fekete báránybőr prém fogta körbe, mely tartozéka a báránybőr bélésnek. A nyakat körbefutó *hányás* (felvarrás) sárga és kékfonalú csillagokat fog közre. Ez alatt irha, *keresztbevarrás* és *vízfolyásos* varrás következik. A bunda elején, a görény mellett, *vízfolyásvarrással* levarrt, kétszer leirházott, csillagokkal díszített *bádzsák* nyúlik le. Erre mindkét oldalon 5-5 nagy virág helyezkedik el. Közből s a két végén *tulipánt virág*, ezek között *szögletes rózsák* vannak. A tulipánt végében *egész madárlábacsák*, tövében *fél madárlábacsák*. Kétfelől *cserelapik*. A *szögletes kerekrozsza* közepét *barackmag* vagy *sarló-bingó* és *szüvecske* tölti ki.⁵⁰

A bunda beirházott vállán *csipkés bádzsák* fut végig, közepét szembeöltéssel varrott hullámvonalas *tekerős virág* vagy *kégyóvarrás*, széleit pedig *halfarkak* s irhák díszítik. A kissé görbe ujj alsó részét *kapának* nevezik. Ezt s a bunda hátsó részét *keresztbe varrással*, *vízfolyásvarrással*, *szegletes kerekrozsával*, *fél madárlábakkal* és 2-2 *sarlóval* ékesítik. Hónalj alatt *zsinórral*, *halfarkakkal*, irhákkal díszített *bádzsák* s *boszorkányfoltok* találhatóak.⁵¹

Félmintyán bunda

A félmintyán bunda három bőrből készült. Nyakdíszítése *görény*, a többi részeken prém. A *bádzsákot* egy *tulipánt virág*, két *szegletes kerekrozsza*, *bongok* s *madárlábacsák* szegélyezik. Az ujjakon szerény *madárlábacsák* vagy *szilvamagok* a díszek. A hátán levő díszítés olyan, mint az *egészmintyán* és *mejjes* bunda hátsó díszítése.⁵²

A kerek bunda

A legrégebbi viselet, megjelenése egyszerű. Három bőrből készült, egyenes szabású, az ülepet jól eltakarta. Meghosszabbított ujjja a kézfejet beborította, ezáltal pótolta a kesztyűt. A gombolás mellett a fejer bőrt *veres* és *zöld szőrfejtővel* (gyapjúfonallal) *vízfolyásos* mintával díszítették. A bőrrészek összeillesztése fejer bőrcsíkkal történt. Közvetlen mellette a *veres* és *zöldfejtős* díszítés húzódik ferde öltéssel. 3-4 cm széles toldott, álló gallérja kék, zöld, veres fejtős, ferde öltésű díszítést kapott. A toldás alatt, a nyakrészen zöld, veres fejtős díszítés vonul végig körbe. Ez a díszítés a vállon és a toldott kézelőn is megtalálható. A nyakrészt és a kézelőt keskeny fekete szőrűcsík zárja le. Öt börgombbal zárható.⁵³

Mejjes bunda

Két bőrből készült. *Szokmán* alatt viselték, vagy a felöltőre vették. A bal váll felett és lent a bal csípőnél 5-6 saját készítésű gombbal szúrták. A nyaka körül görényprémet, az aljára a bárányka lábszáráról lenyúzott bőrt varrták. Elején díszes kivarrás volt. Lehetnek néhány *tulipánt* vagy *bádzsákok*, *kihasadt tulipántok*, *rózsák* és *csigarózsák*, *cserelapik* és *madárlábak* a díszítői. A két

49 Höfler Lajosné, 1996.

50 Höfler Lajosné, 1996.

51 Höfler Lajosné, 1996.

52 Höfler Lajosné, 1996.

53 Höfler Lajosné, 1996.

zseb szegletes *kerekrózsát, sarkalapit, madárlábacsákát* s *szüves rózsát* fog közre.⁵⁴

Zsidós vagy örményes bunda

3 bőrből készült, ülepig ért. Egyenes szabású, elől a gombolás mentén, az ujjak végén, valamint a bőr összedolgozásának vonalán fekete bőrrel fedték és díszítették. Bal felől a szív magasságában, jobbról és balról az alsó részétől számítva 10-12 cm magasságban díszes zsebeket helyeztek el. A fekete, veres, fejr színű bőroket díszvarrással rögzítették, a fejr bőrt csipkézték. A kis zseb felett egy *tulipántot* hímeztek 3 *levéllel*, selyem *fejtővel*. A tűzés részben varrógéppel, részben kézzel történt. Fekete kondor szőrű gallér díszíti. 7 gombbal gombolható. A neve az eredetére utal. A székelyek a két világháború között kezdték viselni.⁵⁵

JUHŐRBŐL KÉSZÍTETT NŐI VISELET

Kozsók

Hosszú, díszes, lefelé bővülő női bunda. Nyakát *hányások*, állógallérját egy rend görénybőr díszíti. Elejét 2-3 rend *görény*, *vízfolyás-varrás*, *bádzsákok*, *tulipánvirágok*, *szegletes kerekrózsák*, *cserelapik* és *bingók*, valamint *félmadárlábak*, *zsinórprém*, *irha* és *boszorkányfoltok* ékesítik. Vállán *halfarkakkal* szegélyezett *bádzsák*, ujján *prémdísz*. Hátán és vállán *tulipántok*, *szegletes kerekrózsák*, *csere-* és *falapik* vannak. Ujja hosszú, a kézfejét takarja. Elöl 5-6 bőrgombbal záródik.⁵⁶

Könyökesbunda

Két bőrből készült, derékig érő női viselet. Az ujja jóval hosszabb a bundánál, prémmel szegélyezett. A nyakdíszítése az *egézmintyán*, az eleje a *félmintyánéval* azonos. Hátát és vállát *tulipántok*, *szegletes kerekrózsák*, *csere-* és *falapik* díszítik.⁵⁷

A derekbunda vagy selymeslájbi

Olyan bőrmellény, amelynek egész felületét színes hímzés borítja. Télen-nyáron egyaránt viselték. Csak a jómódúak engedhették meg maguknak az elkészítését. A női viselet legdíszesebb darabja volt, s egyben a jómód jelképe is. Egy báránybőrből három részre szabták. A bőrt saját készítésű festékekkel feketére festették. Erre a virágokat higított választóvízzel *írták* (rajzolták), majd kihímezték. A kivarrást élénk színű piros, zöld, kék, ibolyakék, narancs és citromsárga *sírtett* vagy *sírtetlen* selyemfejtővel (fonallal) végezték. A legelterjedtebb hímzésminta a *kégyós* (kígyós) és a *kicsivirágos*. A virágok között megtalálható a *kihasadt tulipánt*, a különböző méretű *csigarózsa*, *tarkarózsa*, *kibuggyant kék rózs*a, *közbenső rózs*a, *szüves rózs*a, *felemás rózs*a, *gyöngyvirág*, valamint *fél solló* (sarló), *lapi*, *bingó* (bimbó) *tollú* (toll), egész és fél *madárlába*. A gombolás mellett az elejét és körben az alját 5-7 cm széles fekete prém és mellette *veres* bőr díszítette. A *bongok* (gombok) mellett négy bojt, mely a fejtőből készül. A hátán félkörben a szabás vonalán *veres* bőr és zöld bőroltés a takaró díszítés. A széleket elől, alul és a *karliknál* (karkivágásnál) fekete bőrrel beszegették. A *szedetting* és a *krecsán* felett egyaránt hordták.⁵⁸

Bekecs

---

54 Höfler Lajosné, 1996.

55 Höfler Lajosné, 1996.

56 Höfler Lajosné, 1996.

57 Höfler Lajosné, 1996.

58 Höfler Lajosné, 1996.

Bőrből készült, női, ujjatlan mellény. A derekat takarta. Világosbarnára festették. A gombolásnál az összeillesztés vonalán sötétbarna bőr fedte a találkozászéleket, illetve díszítette a bekecset elöl, oldalt, hátul. A bőrdísz mellett a széleken a gombolás vonalán a váll, a nyakkivágásnál, valamint az alsó vonalon körben sötétszürke, 3-4 cm széles nyúlprém zárja le a vonalakat. Elöl bőrrel díszített 2 zseb található 10-12 cm magasan, 5 bőrgombbal záródik.⁵⁹

A bundákat díszítő hímzésmotívumok

A hímzésmotívumok egy része egyszerű, archaikus motívum, ilyen a vízszintes hullámvonal a *vízfolyásos*, a *rácsminta* a *keresztbevarrás*, a függőleges hullámvonal a *kégyóvarrás*, vagy *tekerős virág*. Az apró, háromszögletű motívumok neve: *halfarok*. A *mintyán bunda* ujján pl. csak *kégyó* és *halfarok* motívum található. A virágminta kivarrását kivirágózásnak nevezték. Ismerünk állatornamentikára utaló motívumokat is, ilyen a *madárláb*, mely lehet *egész madárláb* vagy *félmadárláb*. Növényi ornamentikára utaló motívumok: *tulipánt*, *virág*, *kihasadt tulipánt*, *solló lapi*, *cserelapi*, *szegletes kerek rózsza*, *szüves rózsza*, *csigarózsza*.⁶⁰

Egyéb díszítőelemek

A női bundákat fekete bárány *kondor* (göndör) szőrével, a férfiakét a bárány lábának sima szőrével díszítették. A férfiak fehér bundáját fehér vagy zöld (kevés *veres*) irhával szegélyezték. A nőkét fehér, *veres* (a bekecset még zöld és barna) irhával. Hímzésre élénk színű (*veres*, sárga, kék, zöld, fekete, mustársárga) *szórfonalat* (gyapjú) vagy *selyemfonalat* használtak. Selyemfonálhímzéssel készült a női *derekbunda* (selymes lájbi), valamint a férfi *mejjes bunda*. A minta alapján nevezték a női derekbundát *kégyósnak* vagy *virágosnak*.⁶¹

A FÉRFI- ÉS NŐI VISELET KIEGÉSZÍTŐI

Nyakra való selyemkendők

A férfiak, nők egyaránt viseltek nyakra való selyemkendőt. A férfiaké 15-20 cm széles, 80-100 cm hosszú, téglalap alakú, a gallér alatt vezetett és elöl *csukorba* kötött nyakkendőszerű kiegészítő. Lehetett egyszínű és mintás is. Ünnepeles alkalmakkor kötötték fel. Az istensegítsiek úgy emlékeznek, hogy a nyakra való négyzet alakú kendő volt.⁶²

A nők négyszögletes, a *kicsi ruvánál* nagyobb, rojtos vagy rojt nélküli, szélein virágmintával díszített, vagy az egész magában mintás (az alapanyag színével egyező, selyemszállal beleszőtt minta) vállkendőt kötöttek a nyakukba. Elöl keresztbe vetve, a rokolya gallérjába túrve rögzítették. Az ünnepi viselet tartozéka volt, a 40-es évekre teljesen eltűnt. A nők ruvát kötöttek a nyakukba. Mária-ünnepeken a *kikerülésen* (körmenet) a Mária-képet, -szobrot vivő lányok elengedhetetlen kelléke volt.⁶³

Bellács

A *fejérnép* és a gyermekek papucsát helyettesítő, téli, benti lábravaló volt. Barna vagy fekete ványolt posztóból készítették szobai használatra. Lábszárközépig ért. A viselésre már alkalmatlan *posztókrecsán*, *mentáva* és *szokmánból* vették ki a *java részt* (kevésbé elnyűtt részét), s ebből készült a *bellács*. A *bellács* a férfiak csizmában viselt, kapcát kiegészítő férfiviselete is volt. A

---

59 Höfler Lajosné, 1996.

60 Höfler Lajosné, 1996.

61 Höfler Lajosné, 1996.

62 Höfler Lajosné, 1996.

63 Höfler Lajosné, 1996.

téli fuvarozások alkalmával megfelelő védelmet nyújtott a hidegben. Mindenki maga *kertyolta essze* (tákolta, varrta össze).⁶⁴

Lábravaló

Használt ványolt posztóból készítették a lábbeli beborítására, vagy csúszásgátlásra is alkalmas, a talpat is betakaró lábravalót. Ráhúzták a csizma, magas szárú cipő fejére. Hátral gombbal rögzítették, vagy megkötötték. A hó elolvadt rajta a láb melegétől. A posztó beitta a nedvességet, megfagyott, így megakadályozta a bőr átázását. Jó szolgálatot tett a havas, hideg téli napokon.⁶⁵

Lábszárvédő

Szürke vagy fekete ványolt posztóból készült, 80-100 cm hosszú, 10-12 cm széles meleg lábszárvédő. Csizma alatt vagy bocskorral együtt alkalmazták a lábszárra tekerve, a végeket kötővel rögzítve. Csak a férfiak viselték.⁶⁶

Karmantyú (érmelegítő)

Gyapjából kötötték, 6-8 cm széles, rugalmas, meleg alkalmatosság volt. Hidegben húzták fel a csuklóra, munka közben nem jelentett akadályt, de a gyermekek is szívesen viselték *csáklyázás* (korcsolyázás), szánkózás közben.⁶⁷

Gyöngyöspárta

Egyszeri alkalomra készült fejdísz, melyet a *hazaji* (hazahozott menyasszonyunk rövidítése) viselt az esküvője alkalmával. Hozzáértő asszonyok, lányok készítették krepp-papírból, aranyfüsttel befújt *lapiból* (levél), gyöngyből, rézdrótból készített seprűcskéből. A szükséges kellékeket előkészítve az esküvő napján 3-4 órán át rakták fel a fejre rézdróttal erősítve egy-egy tincs hajhoz. Befejezésként a rokolya aljáig lelógó színes *pántikákkal* (szalagokkal) ékesítették.⁶⁸

Gyöngy

A fiatal leányok többsoros *fejér*, az asszonyok apróbb szemű *fejér*, esetleg kék, az idősebb korosztály apró szemű fekete gyöngyben jelenhetett meg. Az egy szárla felfűzött gyöngy összefogásával két soros, újabb kettőbe hajtással 4 soros gyöngyöt köthettek a nyakukra. A fiatalok keskenyebb, világos szalaggal, az idősebbek sötétebb szalaggal, zsinórral, pertlivel rögzítették baloldalon úgy, hogy a gyöngy egyik részén bogra kötötték a szalagot, majd a nyakra tekerve a másik oldalon is bebújtatták a kötőt a gyöngy sorba. Egy bog majd egy csokor rögzítette. A leányok a nyak elülső részén még kötöttek egy színes szalagot a gyöngyre. Ez mindig eltérő színű volt a gyöngyöt rögzítőnél. Bácskában kezdett divatba jönni a színes gyöngy, *fejér*, kék, fekete mellett a piros is.⁶⁹

Fülbevaló

A fülbevalót elsősorban ékszerként viselték, de fontos volt az óvó, gyógyító erejébe vetett hit is. Reményük szerint a fejfájást, szembetegségeket gyógyította. A fájós szemű nők, pl. a bukovinai

---

64 Höfler Lajosné, 1996.

65 Höfler Lajosné, 1996.

66 Höfler Lajosné, 1996.

67 Höfler Lajosné, 1996.

68 Höfler Lajosné, 1996.

69 Höfler Lajosné, 1996.

Istensegítsen cérnát kötöttek a fül furatába.⁷⁰

Nagyruva

Szürke, barna vagy fekete, egyszínű, vagy kockás ványolt posztóból készült, az egész testet beborító, rojtos, kabátot helyettesítő női viselet volt. Az átló mentén hajtották kettőbe és a háton átvetve, elöl keresztezve burkolóztak bele. A hófúvások alkalmával felhúzták a fejre is. Egy-egy vastagra ruva több nemzedéket kiszolgált.⁷¹

Vastagra ruva

Gyapjából készült puha tapintású, rojtos, a *nagyruvánál* kisebb méretű, hétköznap, vasárnap egyaránt viselt ruhadarab. Boltból vásárolták. Az idősebbek a *kozsókra* is rávették úgy, hogy a fejüket is takarta. Minden korosztály viselte. A kabátot helyettesítette.

Hadikfalván *pacalruva*, Józseffalván *belinerkendő* nevet kapta.⁷²

Keszkenyő

Gyolcsból, a *fejéres rokolya* anyagából, új, esetleg az elvékonyodott és viselésre alkalmatlan puha ruhadarabokból készítették, vagy a boltból vásárolták. A díszesen hímzett *keszkenyőt* a rokolyájuk *korcába* szúrták jobb oldalon, vagy a jobb kezükben tartották. A misére imádságos könyvben elhelyezett zsebkendőt vittek.⁷³

Viseletre vonatkozó tájszavak és jelentésük:⁷⁴

csukor	csokor
derekbunda, selymes lájbi	selyemmel kivarrott báránybőr mellény
fejérnép	asszony
gica	fonat
hajonfejt	hajadonfőtt, fedetlen fővel
kicsi ruva, fejre való ruva	fejkendő
kreccsán	kabát, vagy női blúz
lájbi	mellény
miesnap	hétköznapi
innapló	ünneplő
pántika	szalag, pántlika
pendely	szűk alsószoknya
ruva	kendő
szedetling	bevarrott ujjú ing
rokolya	szoknya
karinca	kötény
mejjes	ujjatlan bunda
örményes bunda	ujjas bunda
mintyán bunda	hímzett nagybunda
gagya	gatya
kucsuma	báránybőr sapka

70 Magyar Néprajz. IV. Életmód kötet. Szerk.: Paládi-Kovács Attila. Bp. 1997. 725.

71 Höfler Lajosné, 1996.

72 Höfler Lajosné, 1996.

73 Höfler Lajosné, 1996.

74 Gáspár Simon Antal: Az én szülőföldem, a bukovinai Istensegíts. Bp. 1986. 121-122.

selyem ruva
harisnya
istrimfli
nagy krecsán
fösü
nagydrág
kozsók
nagy ruva
keszkenyő
papucs
alsó rokolya, fejéres rokolya
könyökös bunda
gyüngy
besztercés rokolya
szokmán
mentáva
köntös, vigána
póka párna
póka ribanc
póka kötő
kötő
papucs kötő
mazdag
kontyoló ruva
főkötő

férfi nyakkendő
fehér posztó nadrág
harisnya
női kabát
fésű
nadrág
női hosszú bunda
nagy kendő
zsebkendő
cipő
alsószoknya
női rövid ujjú bunda
nyakra való gyöngy
Erdélyből hozott szoknya
fekete gyapjúposztóból készült kabát
férfi köpeny posztóból
kis gyermekruha
pólya párna
pelenka
pólyázó szalag
szalag
cipőfűző
spárga
menyasszonyi fejkendő
kontytartó